

Merve Aksoy

Esed'in Yargılanması

ULUSLARARASI HUKUK

ANALİZ 13

EYLÜL 2016

İNSAMER

İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Analiz 13

Uluslararası Hukuk
Eylül 2016

Esed'in Yargılanması

©İNSAMER 2016
Bu yayının bütün hakları
İNSAMER İnsani ve Sosyal
Araştırmalar Merkezi'ne aittir.
İNSAMER'in izni olmaksızın
yayının metni herhangi
bir formda yayımlanamaz,
kopyalanamaz, çoğaltılamaz
ve dağıtımını yapılamaz. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan:
Merve Aksoy

Genel Yayın Yönetmeni:
Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör:
Ümmühan Özkan

Web Editörü:
Mervenur Lüleci Karadere

İÇİNDEKİLER

Giriş 01

İnsan Hakları İhlalleri
ve Savaş Suçları 02

Suriye İç Savaşına Yönelik
Uygulanabilecek Hukuk 05

Sonuç 12

Sonnotlar 13

Giriş

2011 yılında Arap Baharı'nın etkisiyle Dera'da öğrenci gruplarının gösterileriyle başlayan protestolar, Esed rejimi güçlerinin protestoculara yönelik sert ve ölümcül müdahalesiyle kısa sürede bütün ülkeye yayılmıştır. Esed rejiminin göstericileri şiddetle bastırmaya çalışması halk nezdinde büyük tepkilere yol açmış ve protestolar ülke genelinde giderek artmıştır. 2011 yılının ikinci yarısından sonra bölgesel ve küresel güçlerin de devreye girmesiyle gelişen olaylar, yaşanan çatışmaları kısa sürede kanlı bir iç savaşa dönüştürmüştür. 2011 Temmuz ayında kuruluşunu resmî olarak ilan eden Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), rejim güçlerine karşı kayda değer bir savunma gerçekleştirmiştir.

Bu tarihten itibaren Suriye güvenlik güçlerinden ayrılarak ÖSO'ya geçenlerin sayısında da hızlı bir artış olmuştur. Beş yılı aşkın bir süredir devam eden iç savaş sonucu yüz binlerce sivil katledilmiş ve ülkenin büyük bölümü çatışmalardan

Esed güçleri, rejim karşıtlarını ve muhalif güçleri destekleyenleri terörike etmek için sivil halk üzerine uçak, tank ve ağır top gibi uluslararası insancıl hukukun yasaklandığı silahlarla saldırmaktadır.

dolayı yaşanmaz hale gelmiştir. Öte yandan iç savaş süresince rejim güçleri dışında sahada yeni aktörler de belirmiştir.

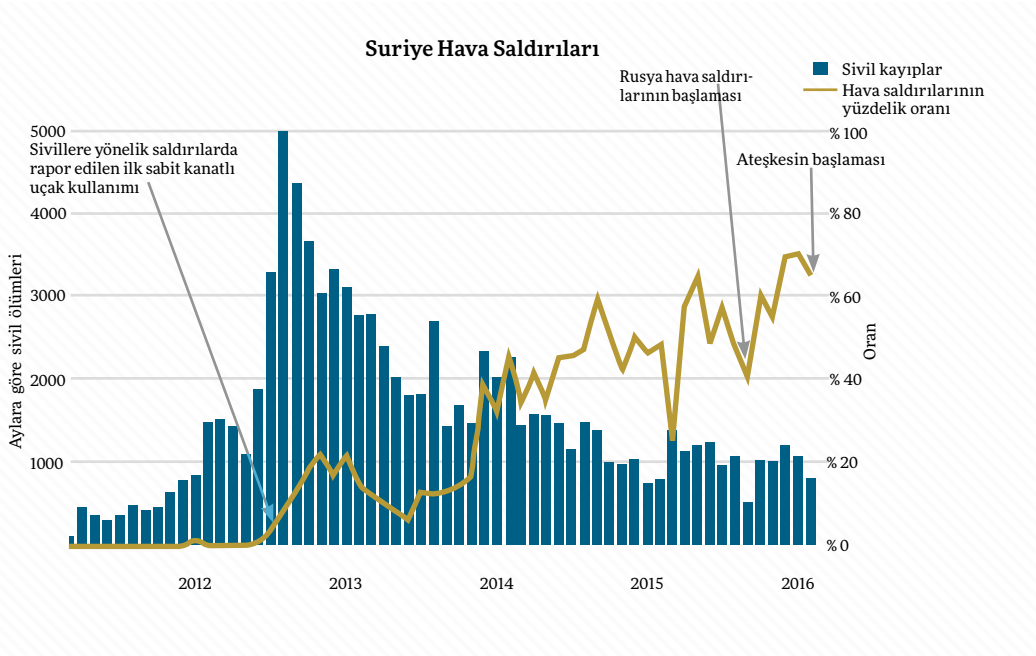
2012 yılında Humus'a düzenlenen ağır saldırılarla birlikte savaş, şiddetini tüm sivil halk ve etnik gruplar üzerinde hissettirmeye başlamıştır. 2013 yılının ilk aylarından itibaren

de Suriye'deki iç savaş başka bir boyuta evrilmiş ve hükümet bu süreçte İran, Hizbullah ve Rusya'nın askerî ve maddi desteği ile ilerlerken muhalifler ise daha çok Körfez ülkelerinden sağladıkları destekle hareket etmişlerdir. Suriye'de 2013'ten bu yana mezhepsel söylemlerin ağır bastığı bir politik çatışma süregelmektedir.

İnsan Hakları İhlalleri ve Savaş Suçları

Suriye'de yaşanan durum sadece kanlı bir iç savaş değil aynı zamanda uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve

Roma Statüsü'nü kapsayan uluslararası ceza hukukunu içine alan uluslararası hukukun birçok alanının dâhil olduğu çok yönlü bir durumdur.¹

2014'ün sonuna kadar Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Soruşturma Komisyonu (*UN Human Rights Council's Commission of Inquiry*) Suriye'deki ağır insan hakları ihlalleri ile ilgili dokuz farklı rapor yayımlamıştır. BM Soruşturma Komisyonu, hükümet yanlısı güçlerin silahlı sivil halka yönelik geniş çaplı sistematik öldürme, işkence, tecavüz ve diğer insanlığa karşı suç olan eylemlerine devam ettiklerine dair kanıtlar ortaya koymuştur. Yine aynı raporda, muhalif güçlerin de uluslararası insancıl hukuku hiçe sayan yargısız infaz, işkence ve adam kaçırmaya gibi eylemlerde buldukları tespit edilmiştir.² Esed güçleri, rejim karşıtlarını ve muhalif güçleri destekleyenleri terörize etmek için sivil halk üzerine uçak, tank ve ağır top gibi uluslararası insancıl hukukun yasaklandığı silahlarla saldırmıştır. Rejim;

Halep, Şam, Dera, İdlib ve Rakka gibi muhalif güçlerin elinde olan bölgelerde bu mühimmatları kullanarak sivil halkı toplu cezalandırmaya tabi tutmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Right Watch/HRW*) raporuna göre, Kasım 2012 ile Eylül 2013 arasında rejim tarafından 56 bombalı saldırı düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra Halep'in muhalif güçlerin elinde bulunan kısmındaki okullara da hava saldırılarında bulunulmuş, saldırılarda lise çağındaki birçok öğrenci yanarak can vermiştir. Uluslararası hukuka göre; sivillerin yer aldığı hastane, okul, kültür merkezleri gibi kamusal alanlara saldırı düzenlemek "savaş suçu" olarak belirlenmiştir. 17 Şubat 2013'te ise muhalif güçleri destekleyenlerin yaşadığı bölgelerdeki sivil halk üzerine dört kez balistik füze saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırılar sonucunda

resmî rakamlara göre 71'i çocuk olmak üzere yüzlerce insan ölmüştür.

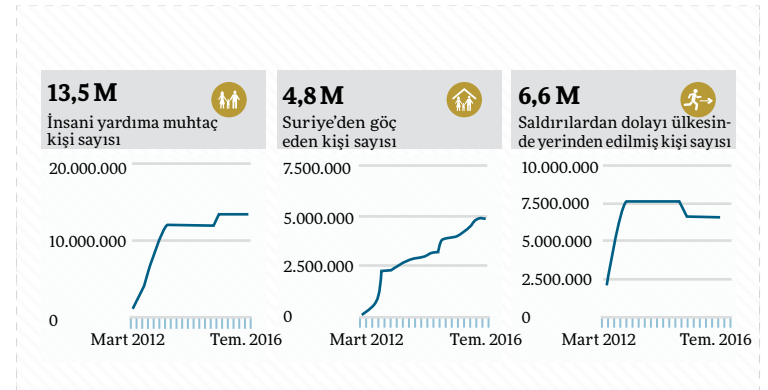
1980 Konvansiyonel Silahlar Konvansiyonu, beyaz fosforun sivil halk üzerinde veya hava saldırılarında sivillerin yoğun olarak bulunduğu yerlerde kullanılmasını yasaklamıştır. Ayrıca Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (UCM) kuran Roma Statüsü zehir ve zehirli silahların ve bazı zehirli gazların kullanımını savaş suçu olarak belirtmiştir.³ BM İnsan Hakları Soruşturma Komisyonu'nun yaptığı açıklamaya göre, rejimin uluslararası insancıl hukuku hiçe sayarak yaptığı katliamlar ve mezalim tartışmaya yer bırakmayacak şekilde ortadadır ve saldırıların tümü detaylandırılarak raporlanmıştır. Rejim, 2013 yılının Temmuz ve Ekim ayları arasında İdlib'in

Jabal al-Zawiya ilçesi başta olmak üzere birçok semtini, Sarabil'in ise Kafr Nabl ve Maara al-Numan ilçelerini yoğun bir hava bombardımanına tabi tutmuştur. 21 Temmuz'da Ariha'daki pazar yeri bombalanarak toplu katliam gerçekleştirilmiştir.⁴

Belgelenen katliamlardan biri de 25 Mayıs 2012'de Humus'un kuzeybatısında bulunan Houla köyünde yaşanmıştır. Rejim güçleri burada kapı kapı dolayarak köyde yaşayan bütün aileleri bıçak ve ateşli silahlarla öldürmüştür. BM'ye göre bu katliamda 108 kişi öldürülmüştür; ölenlerin 34'ü kadın, 49'u

ise çocuktur. Burada yapılan katliamın sebepsiz olmadığını savunan Esed rejimi, katliamın gerekçesini muhalif güçlere destek veren Sünni halkın kökünü kazımak olarak ifade etmiştir.

BM Soruşturma Komisyonu'nun raporunda, 2013 Eylül ayının ortasında Mowasat Hastanesi'nde tedavi olmak için bulunan hastaların rejim güçlerinin hastaneye yaptığı baskından sonra tedavi gördükleri odalarda ölü olarak buldukları belirtilmektedir.²⁴

Ekim'de de ÖSO askerleri bir ambulansa koruma amaçlı eşlik ederken, yaralı vatandaşların ve al-Nashabeyah'ın dışında rejime karşı savaşan yaralı askerlerin bulunduğu ambulans, rejim güçlerinin 22. Tugayı tarafından durdurulmuş ve yaralılar yakın mesafeden vurularak öldürülmüştür.⁵ Halep'te görev yapan doktorlar, BM Soruşturma Komisyonu'na sivillerin rejim güçleri tarafından hedefli atış eğitimi için kullanıldıklarını anlatmıştır. Rejim güçleri sadece muhalifleri destekleyen sivilleri hedef almamış,

bunun yanında muhalif güçlerin kontrolü altında bulunan bölgelerdeki doktor ve tıbbi hizmet veren kişileri de katletmiştir.

İnsan Hakları Savunucusu Doktorlar (*Physician for Human Rights*) örgütü tarafından yapılan araştırmalara göre, Mart 2011 ile Mart 2014 arasında 124 sağlık tesisine düzenlenen 150 saldırının %90'ı rejim güçleri tarafından

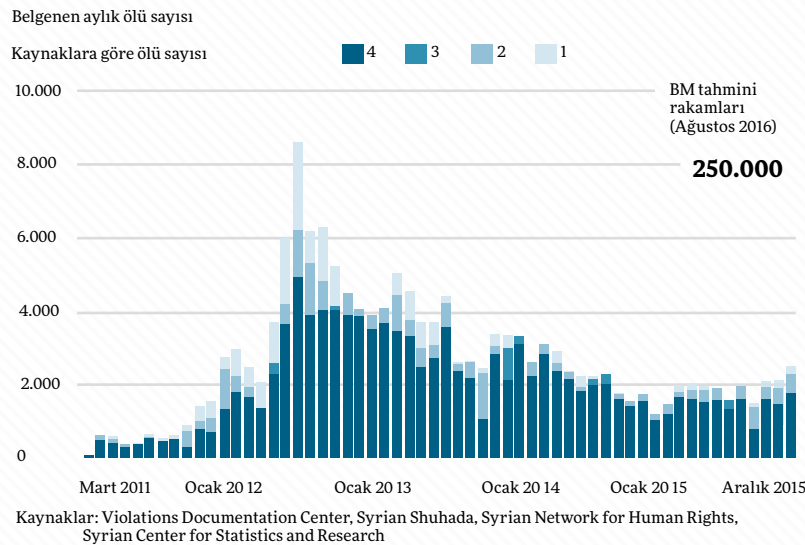
yapılmıştır.⁶ Mart 2014'e kadar devam eden bu saldırılarda 460'tan fazla sivil sağlık görevlisi öldürülmüştür; bunlardan 157'si doktor, 94'ü hemşiredir. Saldırıların yanı sıra rejim tarafından kuşatılan bölgelere tıbbi malzemelerin girişi de yasaklanmıştır. Bu durum ise 4. Cenevre Konvansiyonu'na göre tamamen uluslararası insancıl hukuk ihlalidir.

Suriye İç Savaşına Yönelik Uygulanabilecek Hukuk

BM Anlaşması silahlı çatışmaları engelleyemediğinden, silahlı çatışmaların sebep olduğu yıkımı ve kayıpları en aza indirmek için düzenleme yaparak çatışma sırasında uyulması gereken kuralları belirleyen sözleşmeler yapmıştır. Bu sözleşmeler neticesinde de Suriye

sınırları içerisinde, rejim güçleri ve muhalif güçler arasında gerçekleşen çatışmalarla ilgili olarak uluslararası insancıl hukuk kuralları uygulanmaktadır. Uluslararası nitelikli olmayan silahlı çatışmalarda uygulanan uluslararası insancıl hukuk kuralları şunlardır:

Suriye iç savaşında ölü sayısı

- 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonlarının Ortak 3. Maddesi,⁷
- 1977 tarihli 2 No.lu Protokol,
- Uluslararası teamül hukuku kuralları.

Bahsi geçen bu kuralların ihlalleri savaş suçu kapsamına girmektedir. Soykırım, savaş suçu, saldırı suçu ve ağır insan hakları ihlalleri durumunda UCM yargı yetkisini kullanabilmektedir.

Esed rejimi Suriye'deki insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerini belgelemek üzere sivil toplum örgütlerinin ülkeye girişini yasaklamasına rağmen BM Bağımsız Araştırma Komisyonu, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü, BM İnsan Hakları Konseyi gibi uluslararası örgütler ve kuruluşlar, hazırladıkları rapor ve analizlerinde altı yıldır devam eden savaş suçlarını, yerinden edilmiş insan (*Internally Displaced Person/IDP*) konumuna düşmüş insan sayısını, ağır insan hakları ihlallerini, farklı etnik kimliğe mensup oldukları için etnik soykırıma uğramış sivilleri tespit etmiştir.⁸ Bu bağlamda ağır insan hakları ihlalleri, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları kapsamında Suriye, uluslararası hukuka ilişkin uluslararası anlaşmalardan;

- 1949 Cenevre Sözleşmelerine,
- 1977 tarihli 1. Ek Protokol'e,
- 1925 Cenevre Boğucu, Zehirleyici ve Benzeri Gazların ve Biyolojik Araçların Kullanılmasının Yasaklanması Protokolü'ne,

- 1948 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne,
- 1954 Lahey Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi Protokolü'ne,
- 2000 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi Seçimlik Protokolü'ne taraftır.

Fakat Suriye, iç savaş esnasında uygulanacak olan uluslararası insancıl hukuk kapsamına giren uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin temel düzenlemelerden ne 1977 tarihli 2 No.lu Ek Protokol'e ne de Roma Statüsü'ne taraftır.⁹ Ancak 1998 Roma Statüsü'ne taraf olmaması, statünün hükümlerine bağlı olmaması anlamına gelmektedir. Zira Suriye iç savaşında ağır insan hakları ihlalleri yaşanması durumunda bu ihlallerin sebep olan bireylerin yargılanmasının önünü açan birtakım durumlar ve anlaşmalar mevcuttur. Öncelikli olarak 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin

Ortak 3. Maddesi *jus cogens* / *buyruk kural* olup bu maddenin ihlali halinde cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. 1949 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen "ağır ihlaller" in sebep olduğu savaş suçları sadece uluslararası nitelikteki silahlı çatışmalar için geçerlidir, en ağır sistematik savaş suçları hem devletin hem de bireylerin cezai sorumluluğuna yol açmaktadır. Fakat 1994 BM Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan Ruanda Ceza Mahkemesi uygulamasından bu yana iç çatışmalarda da Ortak 3. Madde ve 1977 tarihli Ek Protokol'de geçen "ciddi ihlaller" bireysel cezai sorumluluğu doğurmaktadır.

Mart 2011'de Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan ve Şubat 2012'de iç savaşa

dönüşen olaylar kapsamında Baas rejimi ve Esed güçleri bireysel cezai sorumlulukları gerektirecek şekilde, silahlı vatandaşlara karşı ağır insan hakları ihlali kapsamına girecek kasten öldürme, toplu yok etme, soykırım, köleleştirme, sivil halkın açlıktan kırılmasına yol açma, işkence, ırza geçme, hapsedme gibi yukarıda rakamlar ve ayrıntısıyla verilenler de dâhil olmak üzere birçok suç işlemiştir.

Ayrıca, 1972 Biyolojik Silahlar Konvansiyonu ve 1993 Kimyasal Silahlar Konvansiyonu anlaşmaları uyarınca silahlı çatışmalarda parça patlayıcı silahlar, kimyasal silahlar ve biyolojik silahların kullanılması yasaklanmıştır.¹⁰ Sivil halk üzerinde bu tarz silahların

kullanılması ve dolayısıyla halkı toplu cezalandırmaya gidilmesi bireysel cezai sorumluluğu doğuran diğer bir husustur. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporuna göre Esed rejimi yerleşim bölgelerinde gelişigüzel hava saldırılarına ve ortada hiçbir gerekçe yokken sebepsiz yere tutuklamalara, işkenceye ve sivil halka yargısız infaz uygulamalarına girişmektedir.¹¹ Bunların yanı sıra yasaklanan Sarin sinir gazının sivil halk üzerinde kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Suriye iç savaşına yönelik yukarıda ayrıntılarıyla verilen savaş suçlarıyla ilgili olarak bireylerin cezai sorumluluğunun doğması ise kaçınılmazdır.

Mevcut süreçte bireysel cezai sorumluluk taşıyan kişilerin yargılanmasına ilişkin olarak üç alternatif bulunmaktadır:

1. Konunun UCM yargı yetkisine dâhil olabilmesi, aşağıdaki şartlardan birinin yerine gelmesine bağlıdır:
  - Suçlar Roma Statüsü'ne taraf bir devleti sınırları içerisinde işlendiğinde,
  - Suçlar Roma Statüsü'ne taraf devletin vatandaşı tarafından işlendiğinde,
  - İstisnai olarak, Roma Statüsü'nü onaylamayan bir devlet, suç karşısında mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğine dair bir bildirimde bulunduğu,
  - İstisnai olarak, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit veya ihlal edildiği durumlarda ve BM Güvenlik Konseyi durumu BM Şartı Bölüm 7'ye uygun şekilde mahkemeye gönderdiğinde.¹²

Bilindiği gibi Suriye 1998 Roma Statüsü'ne taraf değildir. Fakat yukarıda sayılan suçların işlenmesi ve Cenevre Sözleşmelerinin Ortak 3. Maddesi'nin ihlali durumunda BM Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin tehdit veya ihlal edildiği durumlarda BM Şartı Bölüm 7'ye uygun olarak UCM'nin yargı yetkisini harekete geçirebilmektedir. Bunun olabilmesi için ya tüm üyelerin onay vermesi ya da veto kullanmadan çekimser kalması gerekmektedir. Aksi takdirde bir daimi üyenin yargılama sürecini veto etmesi, mahkemenin işlevsiz hale gelmesine neden olacaktır. Fakat Roma

Statüsü'nün temel teşkil eden prensibi tamamlayıcılıktır. Yani öncelikli olarak taraf devletin ulusal yargı mekanizmasının kendi toprağında işlenen uluslararası suçları araştırmak için sorumluluk taşınması gerekmektedir.¹³ Eğer ulusal mahkemeler yargılama sürecinde isteksiz davranırlarsa o süreçte yukarıda sayılan durumların varlığı halinde- UCM'nin yargı yetkisinden

şahısları, üst düzey devlet yetkilisi veya asker olmalarına bakılmaksızın herkesi yargılayabilir. UCM hangi suçların yargı yetkisine girdiğini belirtmenin yanı sıra hangi eylemlerin hangi suça denk geldiğini de belirtmiştir. Buna göre soykırım suçunun altında; bir gruba mensup olanların öldürülmesi, grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi, grubun bütünüyle veya kısmen fiziksel varlığının ortadan kaldırılması, grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler alınması ve grubun içindeki çocukların zorla başka bir gruba nakledilmesi yer almaktadır.

7. Madde'de, yargı yetkisinin dâhilinde olan insanlığa karşı suçlar ve içeriği yer almaktadır. Herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın ve sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen suçlar şu şekilde belirtilmiştir: öldürme, toplu yok etme, köleleştirme,

nüfusun sürgün edilmesi ve zorla nakli, uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek hapsetme veya fiziksel özgürlükten başka biçimde mahrum etme, işkence, ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer başka biçimlerde mahrum etme, kişilerin zorla kaybedilmesi, *apartheid* (ırk ayrımcılığı).

8. Madde'de ele alınan savaş suçları ise en ayrıntılı düzenlenen suçlar

arasında yer almaktadır. Detaylı bir şekilde ele alınan bu maddenin burada konuyla ilgili olan sadece iki ana maddesi işlenecektir. Anlaşmada savaş suçları düzenlenip belirtilirken 1949 Cenevre Sözleşmesi esas alınmıştır. 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı işlenen fiiller, bu kapsama girmektedir. Kasten öldürme, biyolojik deneyler dâhil işkence veya insanlık dışı muamele, vücuda veya kişilerin sağlığına kasten ızdırap verme veya ciddi yaralanmaya sebep olma, askerî gereklilik olmadan, yasa dışı ve keyfi olarak mülkiyetin yaygın olarak yok edilmesi veya sahiplenilmesi ve rehlin alma bunlardan birkaçıdır.

Suriye iç savaşı uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalara dâhil edilmektedir. Buradan hareketle, yine Roma Statüsü'ne göre 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ciddi ihlalleri savaş suçu niteliğindedir. UCM'nin Roma Statüsü'nde, yine 8. Madde'de, uluslararası nitelik taşımayan bir silahlı çatışmada aktif olarak yer alan kişilere/sivillere yönelik gerçekleştirilen her türlü saldırı, savaş suçu olarak belirtilmiştir. Askerî amaçlı olmaması koşuluyla dinî, eğitim, sanat, bilim veya hayır amacıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere, hasta ve yaralıların toplandığı yerlere bilerek saldırı düzenlenmesi de savaş suçlarına dâhil edilmektedir.

Bu maddeler çerçevesinde bir suç işlendiği takdirde UCM, üye olan devletlerde işlenen suçlara yönelik bir

yargılama süreci başlatabilmektedir. UCM'ye üye olmayan devletlerde işlenen suçlara yönelik yargılamalar ise BM Güvenlik Konseyi'nin oy birliği ile alacağı kararla başlatılabilmektedir. UCM'nin BM ve Güvenlik Konseyi'nden bağımsız olması, Güvenlik Konseyi eli ile getirilecek yargılama yetkisine bir hanel getirmemektedir. Buradaki amaç, mahkemeye üye olmayan bir devletteki savaş suçlarına yönelik yargılama durumunun önünü açmaktır.

Mahkemenin Sudan'da yargı yetkisine başvurması buna örnek gösterilebilir. Sudan UCM'ye üye olmamasına rağmen, mahkeme Darfur meselesinde Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'i BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ile yargılama yetkisini kullanabilmiştir. Yine BM Güvenlik Konseyi, 26 Şubat 2011'de Kaddafi ve diğer yetkililerin soruşturmasının yürütülmesi için UCM'ye sevk edilmesi kararını çıkarmış ve 3 Mart 2011'de Libya'daki iç savaşa ilişkin resmi bir soruşturma başlatılmıştır.

Devlet başkanlarının dokunulmazlığa sahip olması her ne kadar örf ve âdet kuralı olsa da UCM tarafından yargılanabilmektedirler ve UCM bu anlamda kendini insanlığa karşı suç işleyen kişilerin dokunulmazlıklarını sona erdirecek bir araç olarak görmektedir. Darfur ve Libya örneğinde görüldüğü gibi bir devlet UCM ve Roma Statüsü'ne taraf olmasa bile BM Güvenlik Konseyi BM Anlaşması'nın 7. Bölüm ve Roma Statüsü'ndeki yetkilerini kullanarak oy birliği ile durumu mahkemeye sevk edebilmektedir.

söz etmek mümkündür. Bu bağlamda UCM'yi yakından tanıyacak olursak, uluslararası ceza hukuku kapsamında kurulmuş, devlet sorumluları tarafından işlenebilecek en ağır suçları yargılayan UCM, kuruluş itibarıyla BM'den bağımsız bir kurumdur. Kurucu anlaşması olan Roma Statüsü'ne göre UCM sürekli nitelikli ve tam zamanlıdır ve 5. Madde'ye göre mahkeme, soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarından dolayı

2. Diğer bir seçenek ise; Esed sonrası kurulacak olan hükümet döneminde Suriye ulusal mahkemelerinde iç savaş esnasında savaş suçu işleyen kişilerin yargılanmasıdır. Fakat ulusal bir mahkemede yargılama ve hüküm verme, adil bir yargılama olmayacağına dair riskler taşıdığından dolayı bu seçenek de uluslararası adalet açısından arka planda kalmaktadır.

3. Son seçenek ise; Sierra Leone'de olduğu gibi özel bir mahkeme kurulup bu kişilerin bu mahkemede yargılanmasıdır. Sierra Leone hükümeti ve BM'nin ortak gayretiyle kurulmuş özel bir mahkeme olan Sierra Leone Özel Mahkemesi, ülkede yaşanan iç savaş sırasında vuku bulan kıyımları soruşturmak ve kovuşturmakla görevlendirilmiştir. Sierra Leone Mahkemesi için kurulan özel mahkeme, uluslararası adaletin sağlanması adına yeni bir oluşum örneği teşkil etmektedir. Mahkeme, BM ile Sierra Leone arasında yapılan 16 Ocak 2002 tarihli özel bir anlaşma ile kurulmuştur. *Hybrid Mahkeme* olarak anılan bu modelde uluslararası yargıçların yanı sıra yerel hâkimler de görev yapmakta; ulusal ve uluslararası davalar görülmektedir. Fakat bu mahkemenin yargı yetkisi kısıtlıdır.

Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin kurulma amacı, 1989-2003 yılları arasında Liberya'daki iç savaşta ve komşu ülke Sierra Leone'de 400.000 kişinin katledilmesinden sorumlu kişilerin yargılanmasını sağlamaktır. Mahkeme Liberya'nın eski devlet başkanı

olan Charles Taylor'ın terör, tecavüz, cinayet ve komşu ülke Sierra Leone'de 1991-2002 yılları arasında yaşanan kanlı iç savaş sırasında çocuk askerler kullanmanın ve sivil halkı terörize etmenin de aralarında bulunduğu on bir farklı suçtan yargılanmasını talep etmiştir. Aynı zamanda Taylor'ın komşu Sierra Leone'de zorbalık yapan isyancı gruplara destek verdiği de suçlamalar arasında bulunmaktadır. Taylor 2. Dünya Savaşı'ndan sonra savaş suçlusu Nazileri yargılamak için kurulan Nürnberg Mahkemeleri'nden bu yana uluslararası bir mahkemede hüküm giyen ilk devlet başkanı olmuştur. Mahkeme Mayıs 2012'de Charles Taylor'ı 50 yıl hapis cezasına çarptırmıştır. Sierra Leone Mahkemesi tarihte ilk *hybrid* mahkeme olma özelliğini taşımaktadır. Uluslararası hukuk alanında "*hybrid mahkemeler*"¹⁵ denilen ve oldukça yeni bir oluşum olan bu yargılama usulü, yerel bir mahkemenin UCM ile birleşmesi ve iki kurumun iş birliği içerisinde çalışmasına dayanmaktadır.

Esed sonrası dönemde iç savaşa yönelik savaş suçlarının yargılanmasında *hybrid* tarzı uluslararasılaşmış bir mahkeme, şu aşamada suçluların yargılanması adına en uygun yol olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası hukukta savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar bakımından zaman aşımı bulunmamasından dolayı, Suriye'de altı yıldır devam eden iç savaş boyunca insanlığa karşı işlenen savaş suçlarının belgelenmesi ve bunlara ilişkin veri tabanı oluşturulması, daha sonraki dönemde olabilecek yargılamalar için büyük bir önem teşkil etmektedir.

Sonuç

Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan, Şubat 2012'de iç savaşa dönüşen ve hâlihazırda devam etmekte olan Suriye'deki durum, sadece kanlı bir iç savaş değil aynı zamanda uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve Roma Statüsü'nü kapsayan uluslararası ceza hukukunu içine alan uluslararası hukukun birçok alanının dâhil olduğu çok yönlü bir durumdur. Uluslararası nitelikli olmayan silahlı çatışmalar içerisine giren Suriye iç savaşında başta uluslararası insancıl hukuk olmak üzere 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonları'nın Ortak 3. Maddesi, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar durumunda sivillerin korunması, tıbbi yardımlar yapılması ve hayatta kalmalarını sağlamaya yönelik diğer insani yardımlara dair hükümleri içeren 1977 tarihli 2 No.lu Protokol ve uluslararası teamül hukuku kuralları ihlal edilmektedir. Rejim güçleri tarafından sivil halka yönelik yapılan insanlık suçları, savaş suçları ve ağır insan hakları ihlalleri BM Bağımsız Araştırma Komisyonu, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi uluslararası örgütler ve kuruluşlar tarafından raporlanarak ispatlanmıştır. Bireysel cezai sorumluluğu do-

ğuran bu anlaşmaların ihlali, saldırıları düzenleyen başta Beşşar Esed olmak üzere rejim güçlerinin yargılanmasının önünü açmaktadır. Ancak ne yazık ki BM Güvenlik Konseyi üyelerinin ortak karara varamamaları sebebi ile UCM'de yargılanma ihtimali düşük olan Beşşar Esed'i ve rejim güçlerini yargılamanın en olası yolu *hybrid* tarzı uluslararasılaşmış bir mahkeme olarak görülmektedir. Fakat uluslararası toplumdan toplu bir kınama gelmesi ve ortak bir karara varılıp rejim üzerinde uygulanamaması, Esed rejiminin cesaretlenmesine ve savaş suçlarına devam etmesine sebep olmaktadır. Mevcut konjonktürde Suriye'de rejim değişikliği adına bir yeniliğin olması pek mümkün gözükmez de toplanan veriler sayesinde ileriki dönemde başta Beşşar Esed olmak üzere diğer sorumlularının yargılanması mümkündür ve bu, uluslararası adaletin sağlanması için olması gereken bir durumdur.

Sonnotlar

1. Mark Lattimer, Shabnam Mojtahedi, Lee Anna Tucker, "A Step towards Justice: Current accountability options for crimes under international law committed in Syria", CEASEFIRE Center for Civilian Rights, Syrian Justice and Accountability Center, Nisan 2015, s. 9.
2. Hana Salama and Hamit Dardagan, "Stolen futures: The hidden toll of child casualties in Syria", Oxford Research Group, 24 November 2013, <http://oxfordresearchgroup.org.uk/sites/default/files/Stolen%20Futures.pdf>
3. Cenap Çakmak, *Uluslararası Hukuk: Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı*, İstanbul: Ekin Yay., 2014, s. 233.
4. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*, United Nations Human Rights Council, A/HRC/25/65, 12 February 2014, 15.
5. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*, United Nations Human Rights Council, A/HRC/25/65, 12 February 2014, 7.
6. Physicians for Human Rights, "New map shows government forces deliberately attacking Syria's medical system", <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/new-map-shows-government-forces-deliberately-attacking-syrias-medical-system.html>
7. Ortak 3. Madde özetle; teslim olma, hastalanma, yaralanma ve yakalanma gibi nedenlerle çatışmalarda yer almayan kişilere her hâlükârda insani muamele yapılacağını hükme bağlamakta; özellikle öldürme, gayriinsani muamele, işkence, rehin alma, insanlık onuruna uygun olmayan filler ve idamları yasaklamaktadır. Bu düzenlemeler uluslararası teamül hukukunda da mevcuttur. Ortak 3. Madde'nin ihlali bireysel cezai sorumluluğa neden olur.
8. Bu kuruluşlar arasında en dikkat çeken ise Lahey kayıtlı, İstanbul merkezli Suriye Adalet ve Hesap Verebilirlik Merkezi'dir (*Syrian Justice and Accountability Center-*

SJAC). Kendisini bağımsız ve tarafsız bir kuruluş olarak tanıtan SJAC, üç temel konuya odaklanmaktadır:

- İnsan hakları ve insancıl hukuk ihlallerine ilişkin dokümanların toplanması ve analizi,
  - Belgeleme ve geçiş dönemi adaleti konusunda çalışan uluslararası ve Suriyeli aktörlerin koordinasyonu,
  - Geçiş dönemi adaleti süreci ve kavramları konusunda eğitim sağlanması ve bilgi birikiminin artırılması.
9. Ercüment Tezcan, Fatma Taşdemir, *Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi*, Ankara Strateji Enstitüsü, Ocak 2013, s. 28.
  10. List of chemical arms control agreements, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_chemical_arms_control_agreements (27.06.2016).
  11. Human Right Watch, "No One's Left", <https://www.hrw.org/report/2013/09/13/no-ones-left/summary-executions-syrian-forces-al-bayda-and-baniyas> (27.06.2016)
  12. Günel Kurşun, *101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi*, Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2011, s. 50, http://www.iccnw.org/documents/101_questions_on_the_ICC_Gunal_Kursun_Sept_2011_BOOK.pdf
  13. Human Right Watch, *Syria: Criminal Justice for Serious Crimes under International Law*, December 2013, s. 13, file:///C:/Users/user3/Desktop/UCM%20VE%20ESAD/HRW%20Syria%20Justice%20Briefing%20Paper_0.pdf
  14. Tezcan, Taşdemir, *Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi*, s. 31.
  15. *Hybrid Mahkeme*, BM'nin katılımıyla *ad hoc* nitelikli karma mahkemelerdir. Karma Statülü Mahkemeler terimiyle ifade edilen, ulusal ve uluslararası hukuktan doğan, yerli ve yabancı hâkim ve savcıların görev aldığı mahkemelerdir. Bu karma mahkemeler devletlerin BM ile yaptıkları ikili anlaşmalara göre oluşturulmaktadır.

Esed'in Yargılanması

Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan, 2012 yılında iç savaşa dönüşen ve hâlihazırda devam etmekte olan Suriye'deki durum, sadece kanlı bir iç savaş değil aynı zamanda uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve Roma Statüsü'nü kapsayan uluslararası ceza hukukunu içine alan uluslararası hukukun birçok alanının dâhil olduğu çok yönlü bir durumdur. Bireysel cezai sorumluluğu doğuran bu anlaşmaların ihlali, saldırıları düzenleyen başta Beşşar Esed olmak üzere rejim güçlerinin yargılanmasının önünü açmaktadır. Ancak ne yazık ki uluslararası toplumdan toplu bir kınama gelmemesi ve ortak bir karara varılıp rejim üzerinde uygulanamaması, Esed rejiminin cesaretlenmesine ve savaş suçlarına devam etmesine sebep olmaktadır. Mevcut konjonktürde Suriye'de rejim değişikliği adına bir yeniliğin olması pek mümkün gözükmesede de toplanan veriler sayesinde ileriki dönemde başta Beşşar Esed olmak üzere diğer sorumluların yargılanması mümkündür ve bu, uluslararası adaletin sağlanması için olması gereken bir durumdur.